№ 243 Դեկտեմբերի 30 1881 Դեկտեմբերի 30 № 243

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօնի օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Մասիս» լրագրի յօդուածը:—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Մի յայտարարութիւն: Նամակ Բագուից: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Թիւրքիա և Գերմանիա: Իտալիա: Աւստրո-Ունգարիա: Նամակ Թիւրքիայից: Նամակ Պարսկաստանից:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

„ՄԱՍԻՍ" ԼՐԱԳՐԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

Երբ Վիէննայի „Ժուրնալ դ'Օրիան" լրագիրը սկսեց պաշտպանել Հայոց դատը, Կ. Պօլսի „Մասիս" լրագիրը համակրութեամբ ողջունեց այդ թերթի հրատարակվելը: Բայց այժմ, երբ Թիւրքաց կառավարութիւնը արգելեց այդ թերթի մուտքը Թիւրքիայի սահմաններում, նոյն „Մասիս" լրագիրը, կառավարութեանը շողոքորթելով, լրբաբար հաւատացնում է որ Վիէննայի թերթը ոչ թէ միայն անօգուտ է, բայց և կատարելապէս վ ն ա ս ա կ ա ր է Հայերի համար:

„Մասիս" լրագիրը շարունակում է մեզ վրա յարձակվել մեր գրած մի քանի յօդուածների պատճառով Երուսաղէմի վանքի առիթով: Եւ յանկարծ այդ խնդրի վրա խօսելով, կապում է նրա հետ և Վիէննայի լրագրին մեր միջոցով հաւաքված և նրան ուղարկված բաժանորդական գումարը:

«Այն ազգային գումարով որ Գր. Արծրունու միջոցով յապարդիւնս ղրկվեցաւ Ժուրնալ դ'Օրիանին, ի՞նչ կարևոր պէտքեր չէին լցուեր ազգին մէջ" բացականչում է լրբաբար „Մասիս" լրագիրը: «Մասիս» անամօթաբար մոռանում է թէ ի՞նչ ահագին գումարներ մենք արդէն հանգանակած և ուղարկած ենք Թիւրքիայի հայերին նրանց այլ և այլ պէտքերի համար: Ի՞նչի ինքն ոչինչ չէ հաւաքում, եթէ մեր արածը չէ հաւանում: Բայց, ինչպէս երևում է, ինքն Կ. Պօլսի թերթը մի կոպէկի հաւատարմութիւն չունի ազգի մէջ:

Փաստ, իրողութիւն Կ. Պօլսի լրագիրը չէ բերում թէ ինչով վ ն ա ս ա կ ա ր է Վիէննայի ֆրանսիական թերթը, միայն բաւականանում է, ինչպէս միշտ, վայր ի վերոյ խօսքերով և հայհոյանքներով:

Լաւ է որ «Մասիսի» պէս մի թերթ եւրոպացիները չեն կարդում, եթէ ոչ մեծ ամօթ կը լինէր Հայերի համար, եթէ եւրոպացիները կարդալով „Մասիսի" լրբը յարձակումները „Ժուրնալ դ'Օրիանի" և նրա խմբագրի վրա, որին Կ. Պօլսի թերթը յանդգնում է անուանել շ ա հ ա խ ն դ ի ր եւրոպացի, հրէայ և այլն, իրանք իրանց կը հարցնէին. «Ի՞նչ տեսակ ազգ են այդ Հայերը. մի եւրոպացի անձնուիրաբար յանձն է առնում հիմնել մի հայոց օրգան, պաշտպանել Թիւրքաց հայերի դատը և իրանք Հայերը, փոխանակ երախտագիտութեան զգացմունքի, որ վերջապէս հիմնվել է Եւրոպայի մի մայրաքաղաքում մի հայոց օրգան, բաւական խօսքեր չեն գտնում որ հայհոյեն եւրոպացի խմբագրին:"

Բաղդաւորապէս «Մասիս» լրագրի յարգը վաղուց է արդէն այն աստիճան ընկած է, որ ոչ ոք չի մտածի այդ լրագիրը ընդունել որպէս թարգման հայ ազգի հասարակական կարծիքի:

Սրանից աւելի խօսել «Մասիս» լրագրի հետ մենք մեր արժանաւորութենից ստոր ենք համարում:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

„Մշակի" ներկայ համարում տպագրվում է մեր յայտարարութիւնը «Գործ» ամսագրի մասին. այդ առթիւ աւելորդ չենք համարում մի քանի խօսք ասել:

Մենք դուրս ենք գալիս ժողովրդի առաջ՝ նրան գրեթէ, բոլորովին անծանօթ և առանց աշխատելու կանխաւ հեղինակութիւն և անուն ստանալ: Այդ սովորական կարգից դուրս է, խոստովանում ենք:

Բայց մենք դուրս ենք գալիս նորա առաջ անարատ զգացմունքներով և մի միակ ցանկութեամբ.—Ծառայել ժողովրդին:

Ոչ մի քաջալերական օրինակ չը կայ մեր առաջ՝ անցեալից կամ ներկայից. բայց կայ, հաւատացած ենք, մի զօրեղ ու աննկուն նեցուկ, որի վրա մենք կարող ենք կռթնել: Դա այն մատաղ սերունդն է, որի միտքը դեռ մաքուր, անխմոր է, որն ապրում է ընկերի համար և ապա իրեն համար. այն երիտասարդութիւնը, որի մէջ եռում, եփում է կեանք և հասարակական զգացմունքներ: Մեր յոյսն այդ մատաղ սերնդի վրա է, որը պէտք է ազատ լինի ներկայ բուրժուազական ոգուց և չը պէտք է մասնակցի սուտ ինտելլիգենցիայի խարդաւանանքներին:

«Գործը» նուիրում ենք հայ երիտասարդութեանը ու նորա միջոցով ժողովրդին.—Թող նա էլ ընդունէ, ինչպէս իրեն արժան է համարում:

Շուշի Սիմէօն Հախումեան

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Դեկտեմբերի 17-ին

Առանձին հաճութեամբ քաղցր պարտականութիւն եմ համարում ձեր լրագրի միջնորդութեամբ յայտնել ընթերցարանիս վարչութեան անկեղծ շնորհակալութիւնը բաքուաբնակ բողոքական հայ հասարակութեան՝ որ նրանք ի յիշատակ բժ. Ռոստոմեանցի և Ստ. Նազարեանցի հանգանակելով իրանց մէջ 50 րուբլ, նուիրեցին ընթերցարանիս մի զոյգ գեղեցիկ և յարմար լապտեր: Յուսով եմ, պատուարժան պ. խմբագիր, որ ներկայ տողերը զետեղելով ձեր պատուական լրագրի էջերում, վկայ և թարգման կը լինէք ընդհանուր հայ հասարակութեան առաջ՝ որ մեր բողոքական արիւնակիցները ևս համակրող և նախաձեռնող են այն բոլոր գեղեցիկ գործերին՝ որոնք յանուն ազգային դաստիարակութեան հասարակաց նուիրատուութեամբ են սկսվում և պահպանվում: Տնօրէն ընթերցարանիս Մարդասիրական ընկերութեան

Բժ. Արամեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յայտնում ենք որ բացի մեր խմբագրատանից ԹԻՖԼԻՍԻ բաժանորդները կարող են գրվել «Մշակին» և պ. Շահվերդեանի պավիլիօնում, Ալէքսանդրեան այգու մօտ:

—

ԲԱԳՈՒԻ հայ-բողոքականներից եօթ հոգի, Աւագ Վարդանեանց, Գալուստ Թառայեանց, Յովհաննէս Թառայեանց, Յակոբ Թառայեանց, Աղաջան Աբուտչեանց, Արտէմ Գրիգորեանց և Պետրոս Սերգէեանց գրվել են «Մշակի» եօթ օրինակի վրա և բացի սորանից ուղարկել են մի մի րուբլ աւելի, որպէս զի երբ կազմվի 10 րուբլ, նուիրենք մի օրինակ «Մշակ» լրագրի ում հարկաւոր կը դատենք: Շնորհակալութիւն ենք յայտնում մեր աւետարանական եղբայրներին իրանց համակրութեան համար դէպի մեր լրագիրը:

—

Ստացանք ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ պ. Աւետիս Թումայեանցից 15 րուբլ «Միացեալ ընկերութեան» համար և 5 րուբլ «Ժուրնալ դ'Օրիանի» բաժանորդագին: Նոյնպէս «Ժուրնալ դ'Օրիանի» համար ստացանք 8 րուբլ Բագուից, պ. Աւագջան Կօլմանեանցից: Առաջվայ 587 րուբլ փողի հետ Վիէննայի լրագրի համար կունենանք այժմ 600 րուբլ:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են: «Անկարգութիւնը մեր փօստատան մէջ լրագիրների վերաբերութեամբ շարունակվում է: Երբ հայոց լրագիրները գալիս են, փօստատան մէջ, նրանց անհոգ կերպով շպրտում են մի անկիւնի մէջ և առաջին համնողը կարող է առանց ոչ ոքից հարցնելու տանել այնքան համարներ, որքան կը կամենայ: Նրանք, որոնք լրագրին փողը տալիս են, գրեթէ չեն ստանում իրանց համարները, իսկ ես ճանաչում եմ հայ վաճառականներին, որոնք գալիս են փօստը, վերցնում են 20 կամ 30 համար «Մշակից» կամ «Մեղուից» և տանում իրանց դուքանը ապրանքներ փաթաթելու համար: Զարմանալի է որ ռուս լրագիրների հետ փօստատունը այսպէս չէ վարվում, այլ լաւ պահում է ու միայն իրանց տէրերին հասցնում: Նշանաւորն այն է որ փօստի կառավարիչը, որ այդքան արհամարհանքով վարվում է հայ թերթերի հետ, ինքն էլ հայ է: Եթէ այդպէս շարունակվի, աւելի լաւ կանէք մի կապոցի մէջ դրված ուղարկէք «Մշակի» համարները մեզանից մինի անունով, իսկ մենք ինքներս կը բաժանենք միւս բաժանորդների մէջ:»

—

Կիևից գրում են «Русскій Курьеръ» լրագրին: Այս օրերս, երբ այստեղ լուր հասաւ թէ այստեղեան արական գիմնազիաներում ուսման վճարը բարձրացրին մինչև 100 րուբլ, իսկ իգական գիմնազիաներում մինչև 150 րուբլ, այդ լուրը սաստիկ տխուր տպաւորութիւն ունեցաւ հասարակութեան վրա: Շատերը ծնողներից պէտք է հրաժարվեն իրանց զաւակներին միջնակարգ ուսում տալու դիտաւորութիւնից: Այժմս էլ ծանր էր շատերի համար վճարել իրանց որդկերանց ուսման համար տարեկան 45 րուբլ: Այդ լուրին շատերը չեն կամենում հաւատալ, իսկ եթէ դա ուղիղ է, ընդհանուր ցանկութիւնն է որ գոնէ բացի գիմնազիաներից լինէին ընդհանուր կրթողական ուրիշ դպրոցներ, ինչպէս օրինակ գաւառական դպրոցներ, որ այժմ այլ ևս չը կան:

—

«Русскій Курьеръ» լրագիրը հաղորդում է որ 21-ին դեկտեմբերի Մօսկվայի հայ սիրողները տուեցին Սօլօդօվնիկօվի թատրօնում մի հայերէն ներկայացում: Խաղացին «Կոյր» պիէսան և Գ. Սունդուկեանցի «Գիշերվայ սարը խէր է» վօդևիլը: Ներկայացմանը ներկայ էին ոչ թէ միայն հայեր, բայց և այլ ազգութիւններին պատկանող բազմաթիւ կովկասեցիներ, ինչպէս վրացիք և կովկասեցի ռուսներ: Ներկայացումը շատ լաւ անցաւ: Նրա մէջ մասնակցում էր պ. Լիանօզովի 9 տարեկան աղջիկը, որ իր հասակին համեմատ ընծաներ ստացաւ: Ներկայացման զուտ արդիւնքը, որ պէտք է գործ դրվի Մօսկվայի չքաւոր հայ ուսանողների օգտին, եղաւ, լրագրի կարծիքով, մօտ 1000 րուբլ:

—

Դօկտոր Անդրէաս Արծրունի գրում է մեզ Բերլինից: «Այս օրերս տեսայ պրոֆէսոր Կիպէրտին: Նա ինձ ցոյց տուեց Հայաստանի հայերէն ձեռագիր աշխարհացոյց, որ Ալիշանի տուած տեղեկութիւնների վրա հիմնվելով, նա ինքն գծագրել է: Այդ քարտէզը նա դիտաւորութիւն ունի հրատարակել. դա չորս թերթից բաղկանալով, ամփոփում է ամբողջ Հայաստանը (Փոքր և Մեծ Հայք) և Կիլիկիան: Կիպէրտ չէ իմանում թէ ում հաշւով պիտի հրատարակվի այդ քարտէզը, բայց ինչպէս ասում է, կարողացել է Ալիշանի խօսքերից հասկանալ թէ մի քանի հարուստ հայեր նրան միջոցներ առաջարկեցին այդ հրատարակութիւնը գլուխ բերելու համար: Բայց աւելացրեց Կիպէրտ, գործը ինչպէս երևում է դեռ ամբողջապէս վերջացած չէ նրանց մէջ և պրոֆէսորը դեռ ևս հաստատ լուր չունի, որ սկսի փորագրել տալ քարտէզը:»

—

Վիէննայի սարսափելի հրդեհից յետոյ ամբողջ Ռուսաստանում կազմվեցան յանձնաժողովներ, որոնք նայում են թատրօնների շինութիւնները: Թատրօններից շատերը փակվեցան անյարմարութեան պատճառով: Թիֆլիսումն էլ այս օրերս յանձնաժողովը նայեց երկու թատրօններ և ցիրկը: Արծրունու թատրօնը գտնվեցաւ ամենաբաւականացուցիչ դրութեան մէջ: Այդ թատրօնը իր փոքրութեան համեմատ (պարունակում է միայն 400 հոգի) ունի 8 դուռ պարտէրից, որոնք բոլորն էլ բացվում են դէպի դուրս, թատրօնի տասն երկու լօժաներ ունեն երկու սանդուխտներ, ուրեմն իւրաքանչիւր վեց լօժայի վրա մի սանդուխտ կայ, րայօկը առանձին մուտք և առանձին սանդուխտ ունի, բեմն էլ երեք կողմերից ելքեր ունի: Բացի գազի լուսաւորութիւնից թատրօնի մէջ կայ և մոմի լուսաւորութիւն, այնպէս որ եթէ պատահմամբ գազը հանգչի, հասարակութիւնը շատ հեշտութեամբ իր ճանապարհը կը գտնի մոմերով վառած լապտերների լոյսի օգնութեամբ: Թատրօնի պատի վառարանները, որոնք ամենացուրտ ժամանակն էլ շատ տաք են պահում թատրօնը, վերջանում են վառվել և ծածկվում են արդէն 3 ժամին կէսօրից յետոյ: Րայօկի սանդուխտի վրա էլ բացի գազի լուսաւորութենից կան մոմով լուսաւորվող լապտերներ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

„Порядокъ" լրագրին գրում են հետևեալը:

Բ. Դուռը ամեն զգուշութիւններ է գործ դնում որպէս զի գաղտնի պահի Բերլինի հետ իր ունեցած բանակցութիւնները: Բայց ամենքին պարզ է, որ իշխան Բիսմարկին ջերմեռանդ երկրպագութիւնը Թիւրքերի կողմից և Գերմանիայի հետ դաշնակցութեան միտքը աւելի և աւելի կուսակիցներ է գտնում սուլթանի խորհրդատուների շրջանում: Թիւրքաց պաշտօնական թերթերը, որոնք մինչև այժմ խօսում էին միմիայն Գերմանիային մօտենալու շահերի մասին, արդէն այժմ սկսել են ակնարկել Գերմանիայի հետ դաշնակցութեան վրա, աւելացնելով որ այդ դաշնի մէջ ցանկանում է մասնակցել և Իտալիան: Իշխան Բիսմարկ հասկացրեց Թիւրքաց նուիրակներին, որ յայտնի դէպքերում Թիւրքիան կարող է հաշւել Գերմանիայի օգնութեան վրա և որպէս ապացոյց իր բարեկամական յարաբերութիւնների դէպի Օսմանեան պետութիւնը, Գերմանիան անմիջապէս փոխեց իր քաղաքականութիւնը Հայոց խնդրի վերա-

բերումեամբ: Դեռ մի քանի ժամանակ առաջ Գերմանիայի ներկայացուցիչը հաւաստեց Բ. Դրանը, որ նա անպատճառ մի բան պէտք է անի Բեռլինի դաշնադրութեան 61-րդ յօդուածի իրագործման վերաբերութեամբ, որի զօրութեամբ պահանջվում են ռէֆօրմներ Հայոց նահանգներում: Իսկ այժմ իշխան Բիսմարկ [illegible] Թիւրքաց կառավարութեամբ, որ յարգելով սուլթանի կամքը, Գերմանիան հրաժարվում է որ և է ճնշում ներգործելու Բ. Դրան վրա, որպէս Հայոց խնդրի մէջ, այնպէս էլ Ռուսաստանին պատերազմական ծախսերը վճարելու հարցի մէջ: Այդ պատճառով գերմանական դիպլօմատները հրաժարվեցան [illegible] մէջ այն զիջումներից, որոնց պահանջելու վրա նրանք քանի մի ժամանակ առաջ խորհուրդ անում էին: Դրանից կարելի է եզրակացնել, որ Բեռլինում չը բաւականացան միմիայն սովորական քաղաքավարական յարաբերութիւններով դէպի Թիւրքիան: Մի այլ նշանաւոր երեւոյթ այն է, որ սուլթանը, որ վճռել էր եռանդոտ կերպով բողոքել Աւստրիայի դէմ, որ սա մտցրել է Բոսնիայում և Հերցեգովինայում ընդհանուր զինուորագրութիւնը, յանկարծ փոխեց իր դիտաւորութիւնը և այժմ Թիւրքաց կառավարութիւնը երան ցոյց է տալիս բաւականացրած Վիեննայից եկած անորոշ բացատրութիւններով: Բացի սորանից, ինչպէս լսում է, սուլթանը [illegible] ունի և աւստրիական Ֆրանց-Յօսէֆ կայսրին ուղարկել մի պատուանշան և նոյն կա- Չարկել մի և նոյն բարձր շքանշան, որ արդէն ուղարկած է Վիլհելմ կայսրին:

ԻՏԱԼԻԱ

Դեկտեմբերի 24-ին պապը ընդունեց կարդինալներին, որոնք սովորութեան համեմատ շնորհաւորեցին նրան ծննդեան տօնը: Կարդինալների հետ էր և իշխան Հօհենլօէ, որ նոր էր վերադարձել Գերմանիայից: Ասում են, որ նա ոչ մի նամակ կամ յանձնարարութիւն չէ ստացել Վիլհելմ կայսրից կամ իշխան Բիսմարկից: Կարդինալներին ընդունելու ժամանակ պապը արտասանեց քաղաքական մի ճառ: 'Ի միջի այլոց նա ասեց, որ իր դրութիւնը Հռոմի մէջ օրեց օր անտանելի է դառնում: Նա փաստեր բերեց ապացուցանելու համար, թէ, չը նայելով պապի ազատութեան օրէնքին, ամեն կողմից նրա ազատութիւնը սահմանափակվում է: Օրինակ, նոր սուրբերին օծելու ժամանակ նրան թոյլ չը տուին այդ բանն անել մեծ մայր եկեղեցու մէջ սովորական հանդիսով, մինչդեռ այդ հանդէսը կատարվեցաւ պապի պալատի մէջ առանց շքեղութեան, գրեթէ գաղտնի: Նոյն իսկ պապի և նոր սուրբերի արժանաւորութիւնը և պատիւը չը խնայեցին: „Մի քանի օրվայ ընթացքում այդ սրբազան գործը ծաղրածութեան առարկայ էր դարձել, ասեց նա: Մեր անձնաւորութիւնը սրբապիղծ յանդգնութեամբ անպատւում էին: Նոյն բանը պատահում է իւրաքանչիւր յարմար ժամանակ: Երբ մենք մեր երդմանը հաւատարիմ ձայն ենք բարձրացնում մեր իրաւունքները պաշտպանելու համար և պահանջում ենք, որ մեզ վերադարձնեն մեր աշխարհային իշխանութիւնը, որ մենք վայելել ենք տասնեակ դարերի ընթացքում, իսկոյն մեր դէմ բարձրանում են վայրենի կատակներ: Երբ կաթօլիկները պահանջում են վերադարձնել նրանց հոգևոր առաջնորդին նրա ազատութիւնը, իսկոյն նրանց Իտալիայի թշնամիներ և խաղաղութիւնը խանգարողներ են անուանում: Եթէ Հռոմում հաւաքվում են ուխտաւորներ, նրանք ծաղրածութեան առարկայ են դառնում: Զարմանալի է արդեօք, որ իրանք եպիսկոպոսները մեր դրութիւնը անտանելի են անուանում և որ կաթօլիկ ամբողջ աշխարհը ողբում է իր հօվուի վիճակը: Իտալիայի հասարակական կեանքի զարգացման վրա ուշադրութիւն դարձնող իւրաքանչիւր մարդ չէ կարող չը նկատել, թէ ինչքան համարձակ են մեր թշնամիների մտադրութիւնները և թէ ապագայում եկեղեցուն ինչպիսի վիրաւորանքներ են սպասում:“ Այդ ճառից յետոյ պապը օրհնեց ներկայ եղողներին:

ԱՒՍՏՐՕ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ

Աւստրօ-ունգարական պաշտօնական „Abendpost“ լրագիրը հաղորդում է, որ ռումինական դեսպանը Վիեննայի մէջ ստացաւ իր կառավարութենից հետևեալ հեռագիրը, որ նա կարդաց աւստրօ-ունգարական արտաքին գործերի մինիստր Կալնօկիին և որի պատճէնը յանձնեց նրան: Հեռագրի մէջ ասված է.“ Իմ նախկին հեռագիրներից դուք 'ի հարկէ տեղեկացաք, թէ որքան վշտացաւ ռումինական կառավարութիւնը, երբ նա իմացաւ, որ ռումինական գահական ճառի մի քանի տեղերը վատ տպաւորութիւն գործեցին Աւստրօ-Ունգարիայի մէջ: Ինչպէս Բրատիանօ արդէն յայտնեց ռումինական պատգամաւորների ժողովի մէջ, ռումինական կառավարութիւնը երբէք չէր կարող դիտաւորութիւն ունենալ անհամաձայնութիւններ ծագեցնել Աւստրիայի հետ, որովհետև դա կը խախտէր նրա պարտականութիւնները իր սեփական երկրի առաջ, որի համար չափազանց թանգ գին ունի դրացի հզօր պետութեան բարեկամութիւնը և համակրութիւնը: Հարցին այս տեսակէտից նայող ռումինական կառավարութիւնը պարտականութիւն է համարում իր խորին ցաւակցութիւնը յայտնել ռումինական գահական ճառի այն բոլոր մասերի համար, որոնք կարող էին աւստրիական կառավարութեան համար վիրաւորեցուցիչ համարվել: Յուսալով այն բարեկամութեան վրա, որ Աւստրիան միշտ ցոյց է տուել Ռումինիային, կառավարութիւնը հաւատացած է, որ նրա որոշ մեկնութիւնները այլ ևս կասկածանքի տեղիք չեն թողնի, որ ընդհակառակը այդ մեկնութիւնները կը վերականգնեն այն բարեկամական յարաբերութիւնները, որոնց մենք կամենում ենք պահպանել կայսերական կառավարութեան հետ: Խնդրում եմ յայտնել մեր զգացմունքները Կալնօկիին, կարդալ նրան այս հեռագիրը և թողնել նրան սրա պատճէնը:“ „Abendpost“ լրագիրը աւելացնում է իր կողմից. „Մենք ողջունում ենք այս յայտնութիւնները, որոնք արված են ռումինական կառավարութեան սեփական ինիցիատիվով: Նա ոչնչացնում է այն բոլոր անհամաձայնութիւնները, որոնք ծագել են վերջին ժամանակներում Աւստրօ-Ունգարիայի և Ռումինիայի մէջ: Մենք հաստատ աղբիւրներից տեղեկացանք, որ այդ հեռագրով տուած մեկնութիւններով աւստրիական կառավարութիւնը կատարելապէս բաւականացած է: Այդ պատճառով մենք մեզ թոյլ կը տանք բաժանել ռումինական մինիստրութեան յայտնած յոյսերը. գահական ճառի պատճառած և ներկայումս վերջացած անհամաձայնութիւնը վատ ազդեցութիւն չի գործի դրացի պետութիւնների բարեկամական յարաբերութիւնների վրա: Ընդհակառակն ռումինական կառավարութեան որոշ մեկնութիւնները կը նպաստեն Աւստրօ-Ունգարիայի և Ռումինիայի բարեկամութեանը, որ երկու երկիրների համար էլ օգտաւէտ է:“

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, 8 դեկտեմ. 81

Պատրիարքի հրաժարականի խնդիրը ծանր խորհրդածութեանց առարկայ է: Ամեն ոք անհամբեր կը սպասէր կառավարութեան որոշման: Կառավարութիւնը կը մերժէ պատրիարքի հրաժարականը և արդարութեան գործոց նախարար Ճէվտէթ բաշա կը հաղորդէ Ներսէս սրբազանին թէ սուլթանը մասնաւոր իրատէ ըրած է որ պատրիարք միայ ինքն Ներսէս սրբազան: Կըսուի նաև թէ Սուլթանը յատկապէս իր թիկնապահներէն մին (էտըքան) այս նպատակաւ Բ. Դուռը խրկած է, և թէ մի թիկնապահ ալ պիտի խրկուի պատրիարքին: Պատրիարք սրբազանը իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնելով առ սուլթանն, որ իրեն վստահութիւն ցոյց կուտայ, կը խնդրէ Ճէվտէթ բաշայէն որ սուլթանը հաճի իր հրաժարականը ընդունել, վասն զի անձնական առողջութիւնը վերջին ատենան վատթար է և իր կենացը վտանգ կայ մօտալուտ թէ չարունակէ պաշտօնը:—Ահա այժմ այս վիճակին մէջն է հրաժարականի խնդիրը: Կարծես թէ քաղաքական պատահարի մը կերպարանքն առած է: Բայց կարծիքները բաժնեալ են Կ. Պօլսոյ մէջ. կայ մէկ մաս մը որ կը խորհի թէ խնդիրն առած է այսօր այնպիսի կերպարանք մը, որով պատրիարք սրբազանը պարտաւոր է ետ առնուլ հրաժարականը: Ազգը յայտնեց իր փափագը կըսեն, կառավարութիւնը յայտնեց իր որոշումը, և երկրին ամենէն բարձրագոյն զօրութիւնը յայտնեց իր կամքը: Այսպէս երեք իշխանութեանց կողմէ պատրիարքի հրաժարականին մերժումը կը նշանակէ կըսեն:

Ա. Ազգը կը վաւերացնէ այն քաղաքականութիւնը ուր հետևած է պատրիարքը 78-էն ի վեր: Կը ձգէ պատրիարքին կատարեալ ազատութիւն այսուհետև ևս գործելու:

Բ. Կառավարութիւնը ակներև կը տեսնէ թէ կարելի պիտի չըլլայ խեղդել հայոց ձայնը, զի այդ ձայնը Եւրոպիոյ հասարակաց կարծեաց մէջ իսկ կարծուածէն աւելի արձագանք պիտի գտնէ: Երկրին դրամական տագնապը և քաղաքական չահերը կը պահանջեն նաև որ բարեկարգութիւնք իրականութիւն ըլլան: Կառավարութիւնը վերջապէս վերահասու է այս ճշմարտութեան, որոյ նշանը ցոյց կուտայ պատրիարքին հրաժարականը մերժելով և այս կը նշանակէ թէ բարի տրամադրութիւններ ունի հայ ազգին նկատմամբ:

Գ. Սուլթանը պատրիարքին հրաժարականը մերժելով կը յայտնէ թէ ինքն ալ փափագող է հայերը շահելու, բառնալով նոցա գանգատանաց պատճառները և փնտռելով նոցա աջակցութիւնը երկրին վերականգնման մեծ գործոյն մէջ:—

Իսկ Ներսէս սրբազան հաստատ մնալով իր հրաժարականին վրայ, հետևութիւններն կրնան վնասակար ըլլալ ազգին: Թիւրքիոյ մէջ եղողները գիտեն թէ ինչ ըսել է սուլթանին իրատէն. Պատրիարքը արհամարհելով այդ իրատէն, այսինքն սուլթանին հրամանը, չարաչար կը վիրաւորէ խալիֆայ կրօնական զգացումը:—Իսկ նոր պատրիարքի մը ընտրութիւնը ազգին մէջ զանազան երկպառակութեանց դուռ պիտի բանայ, իսկ այդ երկպառակութիւնները այսօր մահաբեր են ազգին: Թող չը կարծուի թէ նոր պատրիարքի ընտրութեան օրը քուէները Ներսէսի վրայ պիտի ամփոփուին: Երբ Ներսէս սրբազան իրատէի մը կը դիմադրէ, այլ ևս անկարելի է ազգին զնա վերստին պատրիարք ընել:

Սակայն այս համոզմանց հակառակ եղողներն, այսինքն նոքա որք կուզեն թէ Ներսէս սրբազան իր հրաժարականին վրայ մնայ, կառարկեն թէ պատրիարքի որոշումը փոխել տալու համար յայտնուած այս տեսակ կարծիքները ուրիշ բան չեն, բայց եթէ փափագներ զորս ունեցողները իրականութիւն կը կարծեն: Հրաժարականի խնդրոյն մէջ Ներսէս սրբազան իր ամեն մէկ քայլը լաւ մտածելով առնել պարտաւոր է, վասն զի մեծ պատասխանատուութիւն կայ վրան և խնդրոյ առարկան չէ թէ Ներսէսն է, այլ Հայաստանի ապագան:—Պատրիարքի հրաժարական տալովը Հայկական խնդիրը նոր կերպարանք մը առաւ. Անգղիոյ դեսպանը ազդու կերպով կը խօսի Բ. Դրան և կը ջանայ համոզել Թիւրքերը որ Ներսէս պատրիարքի եթէ գոհացում չը տրուի, շատ անախորժ դէպքեր պիտի պատրաստուին Թիւրքիոյ: Այս մասին եղած տարաձայնութեանց մէջ թէպէտ չափազանցութիւններ ալ կան, բայց ստուգութեան մեծագոյն մաս մը կայ: Արդ եթէ պատրիարքը հրաժարականը ետ առնէ, խնդիրը անմիջապէս ուրիշ կերպարանք կառնու: Այդ կը նշանակէ որ պատրիարքը կատարելապէս գոհ եղած է Բ. Դրան տուած բացատրութիւններէն և խոստումներէն, թէ ինքն կատարեալ վստահութիւն ունեցեր է որ բարենորոգմունք պիտի գործադրվին: Այս պարագային մէջ այլ ևս դեսպանաց հարկ մը չը մնար միջամտութեանց: Պատրիարք և Բ. Դուռ կը մնան միասին: Ուստի քանի որ կը տեսնէ պատրիարքը թէ իր հրաժարականը ծանրակշիռ հետևութիւն պիտի ունենայ բարեկարգութեանց հարցին համար և մեծ պատասխանատուութիւն պիտի մնայ իր վրա ազգին առջև, ինքն իբր լուրջ մարդ մը չը կրնար գոհանալ ո՛ և է խոստումէ, նոյն իսկ եթէ այդ խոստումը վեհափառ համարուած բերնէ մը ելլէ: Ամենէն լաւ Ներսէս սրբազան գիտէ թէ օր մը երբ կայսերական պալատին մէջ իր կուրծքը կը զարդարէին օսմանեան շքանշանով, հանդիսաւոր խոստում կը տրուէր իրեն թէ Հայաստանի վիճակը պիտի բարւոքի: Անցան նեղ օրերը, մոռցուեցան խոստումները:—Ուրեմն պատրիարքը ինքն ալ համոզուած է թէ պէտք է Հայաստանի վիճակի բարւոքման համար կատարեալ ապահովութիւններ ստանայ, որպէս զի հրաժարականը կարենայ ետ առնել: Ուստի գիտնալու խնդիրը այս է թէ կուտա՞յ Բ. Դուռը այդ ապահովութիւնները:

Այս գիտնալու համար երեք աղբիւրներու կրնանք դիմել. 1-ին, Ճէվտէթ բաշայի և պատրիարքի տեսակցութիւնները. 2-դ. բարեկարգութեանց համար վերջի օրերս ձեռք առնուած միջոցները. 3-դ, կառավարութեան և օսմանեան բարձր դասուն օրգան եղող թերթերու յայտնած կարծիքները:—

Պատրիարքին և նախարարին տեսակցութիւնները վերջին ատենան կարևոր ըլլալնին ակներև է. բայց այդ տեսակցութեանց մանրամասնութիւնք գաղտնի կը մնան, և իրաւամբ ալ: Իսկ ինչ որ յայտնի է սա է, թէ՝ կառավարութիւնը պատրիարքի հրաժարականը չէ ընդունած առարկելով որ հայ ժողովուրդը պատրիարքէն գոհ է, և զի պատրիարքին պաշտօնը լոկ կրօնական է և ժողովուրդը իր կրօնական պաշտօնէէն գոհ եղած ժամանակ կառավարութիւնը նորա հրաժարականը ընդունելու պատճառ մը չը տեսներ:—Ինչպէս կը տեսնուի առաջին կէտէն նախարարը չուզեր ճանչնալ պատրիարքին վրայ քաղաքական ո՛ և է հանգամանք մը:—Պատրիարքի ըրած գանգատանաց որոշ և գոհացուցիչ պատասխան չը տրուիր: Կիլիկիոյ կաթողիկոսին և Կ. Պօլսոյ պատրիարքին յարաբերութեանց մասին նախարարը ամենայն անմեղութեամբ կը յայտարարէ թէ ո՛ և է փոփոխութիւն մը չեն ներմուծած այդ յարաբերութեանց մէջ, և թէ կառավարութիւնը այնպէս գիտէ որ Կիլիկիոյ կաթողիկոսը քաղաքականօրէն հպատակ չէ Կ. Պօլսոյ պատրիարքութեան:—Պատրիարքը նոյն իսկ կայսերական հրովարտակներով, զոր Կ. Պօլսոյ պատրիարքաց տուած են, կը հերքէ մի առ մի նախարարին ըսածները: Նախարարը կուզէ ուսումնասիրել այս հարցը, իբր թէ նոր խնդիր մը ըլլար, և իբր թէ այսչափ ամիսներէ ի վեր Կիլիկիոյ կաթողիկոսի դաւադրութեան պատճառը ինքն չըլլար:—Ուրեմն ինչ տեղեկութիւններ որ ստացուեցան պատրիարքի և նախարարի տեսակցութիւններէն, անոնցմէ կը հետևի որ Բ. Դուռը անկեղծ կերպով չարժելու նշաններ ցոյց չը տար:—

Բարեկարգութեանց մասին միշտ հին երգը կերգուի: Ընդհանուր բարեկարգութիւնք:—Այդ ընդհանուր բարեկարգութիւն ըսուածը եթէ անկարելի ալ չէ, բայց ամենայն անկեղծութեամբ գործի սկսուելէն շատ տարիներ վերջը կրնայ հայոց համար քիչ մը արդիւնք ունենալ:—Ի՞նչ կընեն ընդհանուր բարեկարգութեանց համար իսկ: Վերջերս կը խօսէին թէ գաւառաց համար նահանգապետներու և փոխանորդներու նոր ցանկ մը պիտի պատրաստուի և որոց մէջ հայք ալ իրենց բաժինը պիտի ունենան: Այս ցանկը հրատարակուեցաւ, բայց ոչ մէկ հայու անունը կար:—Երկու օր առաջ կայսերական յատուկ հրաւիրմամբ Կ. Պօլիս եկաւ Բրուսայի նահանգապետ Ահմէտ-Վէֆիկ բաշա: Զանազան մեկնութիւններ տրուեցան. ամենէն հա-

ւմնականը սա երևցաւ թէ բարեկարգութեանց համար Հայաստան քօմիսէր պիտի խրկուի:—Կան անձինքներ որ մինչև իսկ այսչափովն ալ գոհ պիտի ըլլային: Այսօր Լէվանդ կը հաղորդէ թէ իրաւ է որ Ահմէդ-Վէֆիկ բաշան բարեկարգութեանց խնդրոյն համար եկած է, բայց ոչ թէ ուրիշ տեղ երթալու, այլ Բրուսայի նահանգին մէջ բարեկարգութիւններ մտցնելու: Ըստ Լէվանդի կառավարութիւնը ընդհանուր բարեկարգութիւններ պիտի ընէ, իբր օրինակ մը Բրուսայի գաւառէն պիտի սկսի և եթէ հոն լաւ արդիւնքներ ձեռք բերուին, հետզհետէ միւս գաւառներն ալ պիտի գործադրուին:—Ենթադրենք թէ այս բարեկարգութիւնները այդ բարեբախտ նահանգէն սկսեն, և յաջողին. այդ նահանգը Կ. Պօլսէն քանի մը ժամ հեռու է, արդ մինչև որ կարգ Հայաստանի գայ՝ տարիներու գեղեցիկ շրջան մը կունենանք: Բայց եթէ, օրինակ, ընտրուած գաւառին մէջ բարեկարգութիւնք արդիւնաւոր չը տեսնուին, այն ատեն պէտք է փոփոխել. Նոր փորձ, Նոր տարիներ: Ո՞ւր կուգայ վերջը: Թիւրք պաշտօնեայները կարծես թէ մոռցած են որ գրեթէ երկու տարի առաջ ճիշդ այսպէս կը խօսէին և Բրուսայի նահանգը ընտրած էին բարեկարգութեանց փորձը ընելու համար, ինչպէս որ այն ատեն «Մշակի» ալ գրած եմ. հիմա վերստին պիտի սկսեն:—Թիւրքերը զարմանալի նախապաշարումներ ունեն, երբ խնդիրը բարեկարգութեանց վրայ է: Մի շատ վստահելի աղբիւրէ, նոյն իսկ այս առաւօտ կիմանայի թէ Սաիդ բաշա բարեկարգութեանց անհրաժեշտ ըլլալուն համոզուած զանոնք վաղ ընդ փոյթ ներմուծել կուզէ:—Բայց ո՞վ իրեն արգելք կըլլայ: Իմ մի բարեկամս, պ. Սվաճեան քանի մը օր առաջ տեսակցութիւն մը կունենայ Գերմանիոյ դեսպանատան բարձրագոյն պաշտօնեայներէն միոյն հետ հայկական հարցի վրայ: Գերմանացի պաշտօնեայն կը յայտնէ թէ գերմանական դեսպանատունը շատ լաւ յարաբերութիւններ ունի Բ. Դրան հետ և կը ջանայ ո՛ և է կերպով նորա անհաճոյ գործ մը չընել: Այս նկատումով հայկական հարցի մասին Բ. Դռան վրա ճնշում մը չուղեր բանեցնել դեսպանատունը: Անգլիական դեսպանը բաւական ազդու կը խօսի առանց արդիւնքի, ուրիշ դեսպան մը արգելք կը յարուցանէ, իսկ ընդհանրապէս համոզումնին այն է որ բարեկարգութիւնք այն ատեն կարելի են երբ Բ. Դուռը ինքն ալ համոզուի նոցա օգտակար ըլլալուն: Մինչև որ այս համոզումը գոյանայ պէտք է սպասել, կեզրակացնէ պաշտօնեայն: Արդ եթէ իրաւցնէ Ա. Նախարարը համոզուեր է այս օգտակարութեան, ինչո՞ւ այս պատիպատ ճանապարհները: Ուստի մինչև որ շօշափելի ապացոյցներ տեսնանք Սաիդի դարձին, չը մեղադրենք պատրիարքը որ հաւատ չընծայեր զանազան խոստմանց:

Իսկ երբ նկատենք Թիւրք Թերթերուն գրածները, որք ներշնչուած են կառավարութեան անդամներէ, առոնցմէ ալ գոհանալու տեղի չունինք:—«Վագըթ» մի շաբաթ է իր առաջնորդող յօդուածները պատրիարքի հրաժարականի կը նուիրէ մեծ մասամբ: Աւելորդ է հոս մի առ մի Թարգմանել անոր և ուրիշներու գրածները: Ամեն եղանակի վրայ Թիւրք Թերթերը կերգեն թէ, Հայաստան չը կայ, հայկական բարեկարգութիւնք չեն կրնար ըլլալ, այլ ընդհանուր բարեկարգութիւնք. թէ Բերլինի վեհաժողովը մեծ սխալ գործած է յատկացնելով մասնաւոր յօդուած մը հայաբնակ գաւառաց բարեկարգութեան համար: Եւ երբ սուլթանը կը մերժէ պատրիարքի հրաժարականը, Նախարարութեան Թերթը կը յայտարարէ թէ այդ հրաժարականը պէտք է ընդունուի: Գահոս: Թիւրքերոյ վիճակին վրայ լաւ տեղեկութիւն չունեցողները կըրնան Վագըթի խօսքերէն խաբուիլ: Մասնաւորապէս ուշադրութիւն կը գրաւեն երկու կէտեր: Վագըթ կըսէ. առանձին գաւառաց համար բարեկարգութիւններ ընել ներելի չէ, զի այն ատեն հրէից, յունաց, հայոց համար յատուկ բարենորոգմունք պէտք է ըլլան: «Մեզի, կըսեն, ընդհանուր բարեկարգութիւնք պէտք են, ընդհանուր բարեկարգութիւնք:» — Մինչև ցարդ բարեկարգութեանց ինչ ծայր ցոյց տուիք. Թղթադրամի մնանկութիւններ, մէթալիկի մնանկութիւններ:—Առանձին բարեկարգութիւնք կարելի չէ կըսէք: Ընդհակառակն ընդհանուր բարեկարգութիւնք կարելի չեն. այսպէս ցոյց տուաւ փորձը մինչև ցարդ: Ի՞նչ է Լիբանան, ի՞նչ Կրետէ կղզին, ի՞նչ է Սամոսը, ի՞նչ է Արևելեան Ռումելին, ի՞նչ են յունական գաւառաց համար պատրաստուած ծրագիրները: Միոյն համար եղած բարեկարգութիւնք կը նմանին միւսին:

«Վագըթի» առաջ բերած ուրիշ կէտ մ՚ալ որ կրնայ խաբել սա է թէ «պատրիարքները կրօնական խնդիրներէ դուրս ուրիշ հարցերու մասին միջամտելու ո՛ և է իրաւունք չունին: Եւ օրինակ կը բերէ Ֆրանսան ուր կղերականները կըսէ քաղաքական գործոց մէջ ո՛ և է միջամտութիւն չեն կրնար ընել:

Եթէ «Վագըթ» անկեղծութեամբ կը գրէ, պէտք է յիշեր նաև ֆրանսական առածը թէ «լաւ մարդասիրութիւնը նախ իր անձէն կը սկսի» և այս սկզբունքի համեմատ քարոզէր թէ մահմետական կղերականները թող քաղաքական գործոց չը միջամտեն:—Ի՞նչ բան ունի նախարարաց ժողովին մէջ Շէյխ-իւլ-իսլամը (Թրքաց դէնպետը): Այդ դէնպետը շատ անգամ կը նախագահէ նաև նախարարաց ժողովին: Կրօնական են իրենց օրէնքները, կրօնական է իրենց վարչութիւնը, և մեզ կըսեն թէ քաղաքակրթութեան հակառակ է կրօնականաց քաղաքական հարցերու միջամտել:—Շատերը փորձեցին, նոյն իսկ Միդհադ բաշան որ պատրիարքները կրօնական շրջանակին մէջ փակեն, բայց չը յաջողեցան: Միակ միջոց մը կար իրենց նպատակի հասնելու, այն էր հարստահարութիւնները բառնալ, և այդ ալ չըրին:

Ուրեմն այս բոլոր դարձուածքները եթէ ուշադրութեան առնունք, պիտի համոզուենք որ պատրիարք սրբազանը ազգին օգտակար գործ մը ըրած չըլլար, եթէ հրաժարականը ետ առնէ, հանգամանքները չը փոխուած:

Ինչպէս գիտէք, հպատակ ազգաց հիւանդանոցներու տուած հացն ու միսը կառավարութիւնը ատենէ մը ի վեր դադրեցուցած էր խնայողութեան պատճառաւ: Պատրիարքին գանգատանաց կէտերէն մին ալ այս էր: Պատրիարքի հրաժարականին վրայ իմացուեցաւ թէ որոշուեր է վերստին այդ հացն ու միսը հիւանդանոցի յատկացնել, բայց միայն հայոց հիւանդանոցին:—Այս լուրը ճիշդ է և եթէ ճանչցուի իր բոլոր պարագաներովը շատ աւելի զայրոյթ պիտի պատճառէ քան թէ դադրեցուցած ըլլալնին: Ազգային ամենափոքր անձնասիրութիւն եթէ ունենանք, պէտք է մերժենք Թրքաց այս նուէրը (?): Այն հրամանագիրը, որով կորոշուի մեր հիւանդանոցին վերստին հաց ու միս տալ, նախատական է մեզ համար և վնասակար: Հրամանագրին իմաստն է «որովհետև հայոց ազգը խեղճ է և աղքատ, և հիւանդանոց մը հոգալու անկարող, ուստի սուլթանին գթութեամբը շնորհք մը ըլլայ անոնց իրենց հիւանդանոցի հացն ու միսը պարգևելով»—որչափ բառ, այնքան հարուած: Այս տողերը կուզեն ըսել, հայ ազգը որ Ասիոյ մէջ քաղաքակրթութիւն տարածելու առաջին գործին կը նկատէ ինքզինքը, այդ ազգն իր հիւանդներն, խելագարներն ու ծերերը խնամելու իսկ անկարող է և կը դիմէ բարբարոս անուանած Թիւրքերուն:— Եթէ գիտնանք թէ ինչ ըսել է քաղաքագիտական խելք ունենալ, եթէ գիտնանք թէ ինչ մեծ դեր կը կատարէ ազգաց վերակենդանութեան մէջ ազգային անձնասիրութիւնը, պէտք է այդ շնորհք համարուած հացն ու միսը ազգը մերժէ, մեր հիւանդանոցը մենք հոգանք, մենք որ տաճկաց բանակները, և Կ. Պօլսոյ parasite էֆէնդիներու փառամոլները Հայաստանի քրտինքովը կը կերակրենք: Բայց այս ընելով հանդերձ պէտք է հասկցնենք թէ խեղճ և քաղաքակրթութեան անընդունակ ըլլալնուս համար չէ որ գանգատած ենք կառավարութեան մեզ ըրած անիրաւութեան դէմ. ընդհակառակն:—Ի՞նչ շնորքի խօսք է որ կընեն. ո՞վ շնորհք կը խնդրէ: Հայերը, միւս հպատակ ազգաց հետ ամենածանր տուրքեր կը վճարեն և մեծաւ մասամբ առոնց աշխատութեան շնորհին է որ դեռ երկիրը կապրի: Այդ ամեն երկրի մէջ կառավարութիւնը որ տուրքը կառնէ, կը հոգայ նաև հիւանդանոցները, դպրոցները, կրօնական հաստատութիւնները: Արդ Թիւրքիոյ մէջ ի՞նչ կընեն. Թրքաց դպրոցներն են, Թիւրքաց մզկիթներն են, Թրքաց հիւանդանոցներն են, վերջապէս ինչ որ մահմետական է անոր ծախքն է միայն որ հասարակաց գանձէն կը հոգացուի: Ինչպէս Լէվանդ կը գրէր իսլամ կրօնից սրբատեղոյն համար միայն տարեկան 200,000 ոսկի օսմանեան (մօտ քսան միլիօն րուբլ) պիւճէի մէջ ծախք նշանակուած է: —Միթէ գանձը լցնողները միայն Թիւրքերն են: —Արդ պահ մը ենթադրենք որ օր մը իրականացնեն ընդհանուր բարեկարգութիւն ըսուածը, միթէ առաջին պայմանը հաւասարութիւն պիտի չըլլայ, և վերջ չը պիտի տրուի այն զեղծման, որով երկրին բնակիչներէն միայն իսլամ տարրը հասարակաց գանձէն կօգտուի: Ուրեմն Թիւրքերը զեղծում մը կընեն, բռնաբարութիւն կընեն մեր աշխատութեանց արդիւնքէն մեզի իմն չը հանելով, և ինչ որ մեր իրաւունքն է, աշնորհք կը համարեն, ու իբր թէ մուրացկաններ ըլլինք, մեզ պատառ մը հաց կը նետեն և կըսեն «կեր ու աղօթէ»:

Միացեալ ընկերութեանց մէջ կալսրփոփոխութիւն մտաւ: Վարչութեան ատենապետ ընտրուեցաւ պ. Գէորգ Ալլահեան: Ծանօթ և կարող երիտասարդի մը համբաւ ունի Կ սպասենք որ կազմէ վարչութիւնը և գործոյ յատակը պատրաստէ, որպէս զի պէտք եղած տեղեկութիւնները տանք: Տնտեսականութեան մարմինը թէպէտ բաւական լաւ մերէ կազմուած է, բայց դեռ կենդանութեան նշան չը տար: Ժամանակը մեզի համար եղած է երկար է, փութալու հարկ չը կայ:

Յ. Գ. վերջին տեղեկութեանց համեմատ կը հաստատուի թէ Ահմէտ Վէֆիկ բաշա սխական բարեկարգութեանց քօմիսէր չը պիտի նորուի, Կ. Պօլիս կանչված է լոկ իրեն խորհուրդակցնելու գաւառներու բարեկարգութեանց վերաբերեալ մի քանի խնդիրներու վրայ: Ուրիշ նահանգապետներ ալ պիտի կանչուին հետզհետէ:

Պատրիարք Սրբազանը հրաւէր ընդած է անգլիական դեսպանի կողմէ ներկայ գտնելու հինգշաբթի գիշեր դեսպանատան մէջ տուելիք պարահանդէսին: Պատրիարքը իր հրաժայլ վիճակը ի նկատի առնելով չէր ուզեր երթ, սակայն զանազան անձանց խորհուրդին վրայ որոշել է ներկայ գտնուիլ պարահանդէսին: Կըսուի նաև թէ պատրիարքը այն ատեն հրաժարականը ետ պիտի առնու, եթէ սուլթանէ հրաւէր ընդունի պալատ երթալ և անձամբ բացատրութիւն տալ բարեկարգութեանց խնդրոյ մասին: Դեռ ո՛ և է հրէր չէ ընդունած է, ոչ թիկնապահ եկած է իրեն:

Հայկակ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Դավրէժ, 12 դեկտ.

Պարսկաստանը անցեալ ամսում մի երևելի մարդու զգալի կորուստ ունեցաւ: Դա Միրզա Հէմմէդ-Հիւսէյն-խան Մուշիրը դովլան էր, որ երկար տարիներ Կ. Պօլսում պարսից դեսպանութիւն վարելուց յետ, Պարսկաստանում Սէպէհսալարի, արտաքին գործոց նախարարի անցեալ տարի էլ Ատրպատականի նահանգապետութեան պաշտօնները վարեց, իսկ այս տարի վեհափառ Շահը նորան յանձնել էր Խորասան-մեծ նահանգի կառավարութիւնը, ուր մեռաւ մ կարճատև հիւանդութեամբ՝ տիֆից: Սա էր Պարսկաստանին վերանորոգութիւն խոստացողը կ պէտք է ասել, որ սա բոլոր պարսիկ դիւանագէտների մէջ՝ առաջին դիպլօմատն էր համարվում Լունէր տաղանդ: Նա հազիւ թէ յիսուն տարեկան լինէր:

Այս տարի Ատրպատականում ձմեռը մի ացառութիւն է կազմում նորանով, որ սովորական ժամանակից մի ամիս առաջ սկսվեց ցուրտ, Արդէն ձմեռն իր ճնշող իշխանութիւնը տարածել է, բուք, մրրիկ և սառնամանիք իրարու յաջորդում են, թանձր ձեան վարագուրով ծածկվել են քաղաք ու գիւղ, լեռն ու դաշտ: Որքան էլ սոսանելի լինէր ձմերային եղանակը թշուառ մուրացկաններին, որոնք մերկ և բոբիկ ոտքերով, կերկերուած ձայնով և ողորմագին դէմքով փողոցից անցնողներից մի շահի հացագին են խնդրում և ապա փչում իրանց ցրտից փետացած ձեռներին, բայց այսու ամենայնիւ ձմեռվայ սաստկութիւնն էլ կարևոր է: Խիստ ձմեռվան լաւ գարուն է յաջորդում: Կարծես 1879 Թւի Թանգութեան հետքերը դեռ ևս չեն անհետացել Ատրպատականից: Բոլոր ուտեստը և վառելի նիւթերը խիստ բարձր գին ունեն: Երկու ամբողջ տարիների առատ բերքերը դեռ չը կարողացան մի երաշտ տարւայ կորստի տեղը լցնել, ուրեմն ցանալի էր մի այսպիսի նպաստաւոր ձմեռ ունենալ, ուրեմն մեր ներկայ ձմեռը մեզ մի լաւ ապագայ է խոստանում:

Պարսկաստանի քիւրդերի ապստամբութիւնն ի վերջոյ այն օգուտն ունեցաւ իրանց համար, որ նրանք՝ իրանց ունեցած դարաւոր արտօնութիւններից շատերից զրկվեցան: Օրինակ՝ Սօվուքբուլաղի և նորա պէս մի քանի քրդական փոքրիկ գաւառների կառավարութիւնը հարիւրաւոր տարիներից սովորաբար պարսից կառավարութիւնը յանձնում էր զանազան քիւրդ բէգերին և խաներին: Իսկ այժմ Սօվուքբուլաղի և բոլոր քրդական գաւառների իշխանութիւնը Շահը յանձնել է իր նախարարներից մէկին, որ ասվում է Հասան ալի խան վէզիրն ֆէվայիդ (ministre de construction) Նոյն վէզիրն այժմ Սօվուքբուլաղի մէջ է բնակվում և սորա հրամանով էր որ գլխաւոր ապստամբապետ և Շէյխ Իբադուլլահից ընդհանուր սպարապետի տիտղոս ստացող Համզա աղան իր մի քանի քաջ ազգականների հետ սպանվեցան, հրացանի բռնվելով: Պարսից քիւրդերը ոչ միայն զրկվեցան բազմաթիւ արտօնութիւններից, այլ և ընկան պարսից ամենախիստ հսկողութեան տակ, նոցա իւրաքանչիւր քայլափոխն անգամ նկատվում է: Բացի դորանից Շահի հրամանով Սօվուքբուլաղ քաղաքը և նորա շրջակայքը ամրացրին նոր բերդերով և զինուորանոցներով, թողնելով, իհարկէ, նոցա մէջ հսկող զօրք և թնդանօթներ: Կառավարութեան ծախքով Սօվուքբուլաղ քաղաքը հեռագրական թելերով էլ կապվեցաւ այժմ Թէհրանի հետ, աշխատութեամբ պարսից հեռագրական գծերի գլխաւորի, որ մի ուսումնական անգլիացի է և Թղթակից մի քանի եւրոպական լրագիրների: (Le général Schindler inspecteur en chef de tous les télégraphes Persans) Պարոն Շինդլերը մի հայասէր եւրոպացի է. մօտից ծանօթ լինելով նորան, ես տեսայ որ հայերի վերաբերութեամբ նա նամակներ էր գրում գերմանական և անգլիական լրագիրներին: Նա շատ հետաքրքրվում է հայոց անցեալով: Գէներալ Շինդլերը երկար տարիներ ապրելով և ճանապարհորդելով Պարսկաստանի զանազան կողմերը, մանաւանդ պարսից ծոցի եզերքը, բաւական հնագիտական տեղեկութիւններ է ձեռք բերել:

Լսվում է որ յառաջիկայ գարնանը պարսից Շահը Դավրէժ է գալու, որտեղից պէտք է գնայ Սօվուքբուլաղի և Ուրմիու կողմերը պտտելու և ոմանք էլ ասում են որ պէտք է գնայ Ռուսաստան՝ նոր կայսրի հետ տեսնվելու համար և այնտեղից էլ Եւրոպա պէտք է գնայ:

Ատրպատականի առաջնորդ Գրիգոր արքեպիսկոպոսը, որ մի քանի ամսից ի վեր գնացած էր Սալմաստի և Ուրմիի հայերին հովուական այցելութիւն անելու, վերջացնելով իր ռէվիզիօնը, այս օրերս վերադարձաւ Դավրէժ՝ իր պաշտօնատեղին: Սրբազանը խիստ դառն վիճակի մէջ է գտել Ուրմիի հայերին, առաւելապէս Բարանդուզ գետի վրա գտնվող գիւղերի հայերին: Նորանք ոչ միայն դառն աղքատ են, ասում է նա, ոչ միայն նրանց քահանայքն և իրանք ոչինչ չեն հասկանում քրիստոնէական կրօնից, այլ, որ ցաւալին է, նորանք չեն իմանում իրանց ազգային լեզուն, նորանք խօսում են թուրքերէն այր, կին և երեխայ: Այդ ողորմելի հայերին մեր սրբազանը շատ անգամ քարոզելով, շատ անգամ այցելելով նորանց մխիթարել է, բերելով իր հետ այս թանգագին խօսքերը լսելով նորանց բերանից հազիւ թէ հայերէն խօսելով «Առաջնորդ հայր սուրբ, մենք հայ-Լուսաւորչի ենք, մենք, մենք իմանում ենք սուրբ հաւատ, օրհնիր մեզ, օգնիր մեզ, խեղճ ենք և անտէր...» Ի՛նչ զարմանալի անխառն արիւն կայ արդեօք այդ ժողովրդի երակներում, որ քանի քանի երկաթեայ դարեր փշրվել են նորա թշուառ գլխին և ինքն տակաւին մնացել է հաւատարիմ իր ազգութեան և կրօնին!! Արդեօ՞ք, մեր Ս. Էջմիածնի միաբանութիւնը կարդալով վերի սրտառուչ խօսքերը, դարձեալ կը խռմփացնէ խոր քնի մէջ, թէ իր բազուկը կերկարացնէ դէպի այդ խորին տառապանքի մէջ ընկղմած ժողովուրդը, որ իր համար մեծ նշանակութիւն ունի: Արդեօ՞ք, մեր առատաձեռն ռուսահայերի մէջ կը գտնվի մի Սանասարեան, որ իր լուման մի այդպիսի ողբալի հայ ժողովրդեան գանձարանի մէջ ձգէ: Ապագան միշտ մութն է և այդպիսի թշուառների աստղն էլ միշտ խաւար, սակայն ես դարձեալ պէտք է վերադառնամ դէպի այդ խնդիրը: Առ այժմ հազար շնորհակալութիւն Մուշեղեանց Գրիգոր սրբազանին, որ յաղթելով շատ դժուարութեանց, անձամբ մտել է ամեն մի գիւղ և խրճիթ, որոնելով իր ցրված հօտը, սփոփել և յուսադրել է բազմաթիւ խոստմունքներով: Եւ զարմանալին այն է, որ Ատրպատականի առաջնորդներից այս առաջին անգամն է, որ մի արքեպիսկոպոս գնում է Ուրմի իր ժողովուրդն հովուելու:

Քանի որ Պարսկաստանի հայերի մեծագոյն մասը դեռ այսպէս թաւալում է թանձր տգիտութեան մէջ, զուր չէ պ. Աբէլ Ապրէսեանի ջանքերը, որ «Մշակի» 220 համարում կրկին հրապարակ դուրս գալով, դէս ու դէն ընկնելով և թօղանաղ անելով, տպարանը և լրագիրը պարսկահայերի համար անհրաժեշտ է համարում: Ո՞վ չի խոստովանի որ անհրաժեշտ է, բայց առայժմ կանխահաս է, որովհետև տպարան և լրագիր ունենալու համար զարգացած ժողովուրդ է հարկաւոր: Ինչ եղան սրանից 50 և 100 տարի առաջ հաստատված տպարաններս Հին-Նախիջևանում, Աստրախանում, Շուշիում և այլ տեղերում, չէ՞ որ փոշիի տակ մնալով փչացան և կորան: Դեռ այդ բաւական չէ. պ. Ապրէսեանցը ինձ անքաղաքավարի էլ է համարում, որովհետև ես գրել էի թէ նա անփորձառու է, դրանով պարոնը ցոյց տուեց որ ինքը ոչ թէ անքաղաքավարի է, այլ և համբակ է, որ դեռ պէտք է սովրէ:

Արմենակ

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 28 դեկտեմբերի: Լրագիրները դեկտեմբերի 28-ից հաղորդում են. զինուորական դատարանները վերակազմվում են: Կարծում են, որ նրանք կախված կը լինեն զինուորական իշխանութենից: Պէտք է ոչնչացնվի դատարանի հրապարակական լինելը, ճանաչվի ձևական ապացոյցների անհրաժեշտութիւնը:

ՓԱՐԻԶ, 28 դեկտեմբերի: Բլանկիի մահուան տարեդարձին արմատականները ցոյցեր արին: Գերեզմանատանը վրդովեցուցիչ ատաղակներ էին լսվում: 23 մարդ կալանաւորված են, որոնց թւում և Լուիզա Միշել:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԱԿԻ դէմ ապահովում է շինութիւններ, ապրանքներ, պահեստներ, գործարաններ, ինդուստրիական շինութիւններ և մըթերքներ: Կովկասի համար գործակատար Պ. Փ. ԲԵԺԱՆԲԵԿ: Գրասենեակը գտնվում է Երևանսկայա հրապարակի վրա քաղաքային տան մէջ առաւօտեան 10—2 ժամը և երեկոյեան 6—8 ամեն օր: ՓՈԽ-ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐՆԵՐ. Քութայիսում Հ. Պ. Բէժանբեկ, Փոթի Ի. Գ. ՀԱՍԱՆ-ՋԱԼԱԼԵԱՆ, Ախալցխա Պ. ՋԱԹԱԼԲԱՇԵՎ: Նոյն տեղը ապահովում են ներքին 5% առաջին և երկրորդ փոխառութեան ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ 55 կ. Ս. Պետերբուրգի Ի. Վ. ԻՒՆԿԵՐ բանկային տան յանձնարարութեամբ: (Հ. Հ.)

ՎԵՐԱՐԿՈՒՆԵՐ 4 ր., ծըծողներ 1 ր. ծալվող աթոռներ 1 ր. 50 կ., ՓԱՅՏ-ԱԹՈՌ 4 ր., ԲԱԶԿԱԹՈՌ-ՄԱՀՃԱԿԱԼ 10 րուբլ և աւելի, թէյի բաժակներ 25 և 30 կ., մի աման քորոցներ 50 կ., պատելա ծխողների համար 60 կ. ֆունտը, անգլիական ՎԱՆՆԱՆԵՐ և այլն ծախվում են **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ**:

10,000 զոյգ գուլպաներ 25 կ.—ից զոյգը, 10,000 զոյգ կանանց ԳՈՒԼԲԱՆԵՐ 30 կ.—1 ր., 7,000 մատուցարաններ 5 կ.—5 ր., 1,000 ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ 5 ր.—35 ր., 400 արշին բումազէյ 1 ր.—1 ր. 30 կ., պարուսինա 40 կ.—1 ր., 300 հատ րէվօլվեր 4 ր.—35 ր., 700 ալբոմ ԿԻՍԱԳՆՈՎ, 10,000 ֆունտ թէյ ԹԷՅԱՄԱՆՈՎ 1 ր. 65 կ.: Եր կաթէ գրիչներ իւրաքանչիւր ձեռքի համար: Ծախվում են **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ** մէջ: 66—100

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ 25% ԷԺԱՆ քան թէ ուրիշ տեղ. ԹԷՅ, կակաօ, ՇՕԿՕԼԱԴ, բիսկվիտներ, մուրաբաներ, բրինձ, ամաններ, բաժակներ, բօկալներ, թէյամաններ, սուգօկներ, ՄԱՏՈՒՑԱՐԱՆՆԵՐ, երես լուանալու ամաններ, ԿՈՂՊԷՔՆԵՐ, ՋԳԵՍՏԱԿԱԽՆԵՐ, գդալներ, դանակներ, ԳՐԻՉՆԵՐ, թուղթ, ծրարներ, տետրակներ, մատիտներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ՐԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ, մէջքակապներ, կլէօնկա, ԹԱՄՔԵՐ, սանձեր, ութօներ, ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ, երեսրբիչներ, թաշկինակներ, կանանց գուլբաներ, մարդկերանց գուլբաներ, տուալետի սապօն, հոտաւէտ ջրեր, շերբետ, ցիտրան մագնեզիա, խինայի գինի, պորտվէյն, խերես, կօնիակ և 1,000 այլ առարկաներ: **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ: ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ** վաճառականներին **ՄԵԾ** քանակութեամբ ծախվում է **ԹԷՅ**. պուդերով 40, 46, 52, 58, ր., իսկ ֆունտերով 1 ր. 1 ր. 10 կ., 1 ր. 20 կ., 1 ր. 40 կ., 1 ր. 60 կ. և 1 ր. 80 կ., իսկ ամենաբարձր թէյը ֆունտը 2 ր. քաշը ԱՌԱՆՑ ԹՂԹԻ:

ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ 20—60 ր. և ՉՕԿ-ԲՕՐ (chokl bore) George Dau-ի գործարանից 120 ր., րէվօլվերներ 4—34 ր., ԲՈՒԼ-ԴՕԳ (bull dog) 11—20 ր., կանանց թամբեր 65 ր., շեֆիլդի դանակներ 3 ր. 50 կ. դիւժինը, ալբոմներ կիսագնով, ֆիլտրաներ և այլն: Ամենամեծ պահեստ հրացանների և րէվօլվերների Թիֆլիսում:

76—100

ԹԷՅ ՍԻՐՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՃԱՆԱՉՈՂՆԵՐԸ պէտք է գնեն **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ** մէջ թէյ լաւ տեսակի ֆունտը 1 ր. 20 կ. և 2 ր. և համեմատեն առաջինը 1 ր. 60 կ. հետ և երկրորդը 3 ր. հետ ամեն տեղ **ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ**, որպէս զի իմանան Անգլիական խանութի մէջ ծախվող ամեն տեսակ թէյի համեմատական **ԳԵՐԱԶԱՆՑՈՒԹԻՒՆԸ**: Բացի այդ Անգլիական խանութը կշռում է **ՄԱՔՈՒՐ** թէյ առանց **ԹՂԹԻ** և **ԱՐՃՃԻ**:

99—100

ԲԱԹՈՒՄԻ

ԿՕՄԻՍԻՕՆԷՐ

ԱՐՇԱԿ ԾԱՏՈՒՐԵԱՆՑ

Ընդունում է ամեն տեսակ պատուէրներ, յանձնարարութիւններ և ապրանք:

19—20

Դ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆԻ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ

Բաժանորդագրվում են Զմիւռնիայի „ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ" քաղաքական և գրական հայ ամսագրին. 12 տետրակնի գինը 10 րուբլի է:

Հասցէն. Тифлисъ, Агентство В. Шаверва.

6—10

Въ Редакціи газеты

«МШАКЪ»

Продается

„ЭОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ ТУРЕЦКИХЪ АРМЯНЪ."

Д. Григорія АРЦРУНИ.

Брошюра напечатана въ Москвѣ.

Цѣна 25 коп.

ԱՃԱՌՈՒՄՆ ՄԻՆՉԵՒ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ամենաէժան գներով. կօնեակ, վին, պօրտվէյն, խերես, շամպայն, մուրաբներ, սօուս, պիկուլի, րակ, սեմգա, կօնեկտներ, ապակէ ամաններ, բրիտանական մետալից առարկաներ, սապօն, չուլկի, գուլպաներ, հագուստներ, վարտիքներ, ֆոֆայկա, ալբոմներ: Պանիր չեստեր 80 կ. ֆունտը, արմատներ պլում-պուդինգի համար 40 կ., արծաթէ ժամեր 35—42 կ. անգլական ֆունտը, մեծ քանակութեամբ անգլական և ֆրանսիական երկաթէ մահճակալներ 30% էժան քան թէ մի ուրիշ տեղ այսինքն երեխաների 4 րուբլուց և մեծերինը 12 րուբլուց: 50,000 ֆունտ թէյ 1 րուբլուց և ամենալաւը 2 ր. ֆունտը: Ծախվում են **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ**:

5—7

Վաճառվում են 15,000 ամաններ առաջին տեսակի 15 կ. հատը, 12,000 խրուստալի բաժակներ 25 կ. հատը, 10,000 բօկալ և բաժակներ 10 կ. հատը 10,000 մատուցարաններ և կողպէքներ 15 կ. հատը, 10,000 ասեղ 8—40 կ. հարիւրը, 10,000 պէնալներ 5 կ., 5,000 շիշ պօրտ-վէյն և խերես 1 ր. հատը, 2,000 արշին կլէօնկա 60 կ.—2 ր. արշինը, 2,000 դիւժին մատիտներ և գրչակոթեր 8 կ. դիւժինը, 2,000 ֆ. հնդկական բրինձ 7, 8 և 10 կ. ֆունտը, 1000 ֆունտ լէպէօշկա 50 կ. ֆունտը, 600 անգլիական րէվօլվերներ 4—34 ր. հատը, 300 անգլիական հրացաններ 20—100 ր. հատը, դրապ, տրիկօ, ալբոմներ, ձմեռվայ պալտօներ, գլխարկներ, վարտիքներ, հագուստ կէս գնով: Ծախվում է **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ** մէջ: Նոյն տեղը ծախվում է ծովային **ԽՈՏ** պուդը 2 ր. 50 կ.:

31—60

Առաջիկայ **1882** թուականին Շուշի քաղաքում կը հրատարակվի հայերէն լեզուով գրականական-քաղաքական և ազգային ամսագիր

„ԳՈՐԾ"

„Գործի" իւրաքանչիւր համարը բաղկացած կը լինի 5—6 թերթից (80—90) և դուրս կը գայ իւրաքանչիւր ամսի վերջում:

Նախագիծ

ա. Ժամանակագրութիւն. տէրութեան կարգադրութիւններ: Ռուսաց, արտասահմանի և կովկասի կեանքի նորութիւնները:

բ. Քննական յօդուածներ հայերի և նոցա դրացի ազգերի տնտեսական, բարոյական և մտաւորական դրութեան մասին:

գ. Վէպեր, մանրավէպեր, զրոյցներ, նկարագրութիւններ, ճանապարհորդութիւններ—ինքնուրոյն և թարգմանական:

դ. Մատենախօսութիւն.—քննութիւն հայերէն լեզուով տպագրվող գրքերի, նոյնպէս այն օտար գրքերի, որոնց նիւթը հայոց ու կովկասեան կեանքից է առնուած:

ե. Քաղաքական տեսութիւն:

զ. Ներքին տեսութիւն:

Մանկավարժական ժամանակագրութիւն:

ը. Այլ և այլք:

թ. Իբրև յաւելուած եւրոպական և ռուսաց ընտիր հեղինակների գրուածների թարգմանութիւն:

Յայտարարութիւններ:

Հրատարակութեան (12 տետրակ)	տարեկան գինն է ամեն տեղ . .	8 րուբլի
	վեց ամսուանը	5 րուբլի
	երեք ամսուանը	3 րուբլի

Վճարը կանխիկ է.

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել այս հասցէով. Шуша. Симеону Ахумянъ, учителю армянской семинаріи.

Խմբագիր-հրատարակիչ Սիմէօն Հախումեանց

Վերականգնեցնող **ՄԱԿ-ՄԱՍՏԵՐ**, մազերը ամրացնող և նրանց **ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ** վերադարձնող: գինը 2 ր. շիշը, **ՓՈՍՏԱՅՈՎ** ուղարկված 2 ր. 49 կոպ. **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ** խանութի մէջ

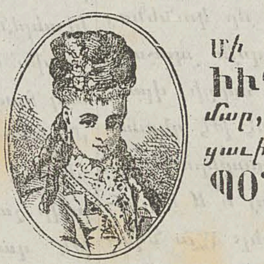

Մի և նոյն տեղը **ԽԻՆԱՅԻ ԻՒՂ**, մազերը ամրացնելու համար, 1 ր. ամանը վրձին գլխացաւի դէմ, **ՏՈՒԱԼԷՏԻ ՍԱՊՕՆ** և հոտաւէտ ջրեր և այլն:

62—100

ՆՈՐ ԴՈՒՐՍ ԵԿԱԾ ԳՐՔԵՐ

Որոնք վաճառվում են ԶԱՔԱՐԻԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ „ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

1	Բագրատունի՝ Տասն պատգամք. գինն է	25 կ.
2	Աղայեանց՝ Անահիտ, հին զրոյց.	50 „
3	Թղուկ, թարգ. Տէր-Միքայէլեանցի.	30 „
4	Աղքատ մանուկ կամ բարոյական վէպ.	20 „
5	Խաթաբալա Սունդուկեանցի.	50 „
6	Զօրս մանրավէպ Տէր-Աւետիսեանի.	20 „
7	Հայերէն լոտո երեխաների համար.	50 „
8	Տէր-Ակոբեանց՝ Հայաստանի աշխարհագրութիւն..	60 „
9	Կոստանեանց՝ Գրաբառ բայերի խոնարհումը.	25 „
10	Թագւորեան՝ փորձ լեզուագիտական հետազօտութեան . . .	50 „

Եւս ստացուել է Բոստոմի Տէր-Աբրամեանցի 1882 թուի **ՕՐԱՑՈՅՑ**, գինն է 15 կօպ. գումարով առնողներին զիջումն կը լինի:

„ԿՐԿՆԱԿԻ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՀԱՇԻԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ" ԲՈՒԽԳԱԼՏԵՐԻԱՑ"

Ամենանոր և գործնական ձևի, բացարձակ կանոններով և բացատրութեամբ, որ ամենահեշտ կերպով կարող է սովորացնել հաշուապահութիւնը այն անձանց, որոնք ցանկանում են սովորել կամ ունենալ այդպիսի հաշիւներ, շուտով կը մտնի մամուլի տակ. գիրքը կը բաղկանայ մօտ 400 երեսից. և մաքուր տպագրութեամբ. դորա հետ միասին կը լինի և մի փոքրիկ վիպասանութիւն „Գող" վերնագրով և „Իմ երգերը" յաւելուածով. ցանկացողները Թիֆլիսում կարող են գրուել „կենտրօնական" և „Զաքարիայ Գրիգորեանցի գրավաճառանոցներում և Թադէոս Տէր-Միքայէլեանցի մօտ. Բագու Բաւիյակէյ մագազինում, ինձ մօտ և „Մարդընկ" գրադարանում. գաւառական քաղաքներում այն անձանց մօտ, որոնք բարեհաճել են այդ մասին ստորագրութեան թերթ ընդունել:

Երկուսի արժէքն է միասին 2 ր. 50 կ. տպագրութիւնից յետոյ 3 ր.: Բաժանորդների անունները և ազգանունները կը տպագրուեն գրքի վերջում:

Հրատարակիչ Աբէլ Դ. Ապրեսեանց

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայ տարւայ հոկտեմբերի 1-ից բանալով ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ գրավաճառանոց, նոյնպէս և ուսումնարանական, նկարչական և կազմարարական պիտոյից իրեղէնների խանութ, հրաւիրում եմ գրաւոր աշխատանքների հեղինակներին, թարգմանիչներին, հրատարակիչներին և լրագրական խմբագիրներին (թէ հայ և թէ ռուս լեզուներով) ուղարկել ինձ վաճառելու իրենց աշխատութիւնները ԿՈՄԻՍԻԱՅՈՎ: Իմ հասցէն. г. Эривань, Нерсесу Симеонянцу, магазинъ „Другъ Дѣтей." 10—10

Զայի և գինու ստաքաններ

[illegible]

144 Արծրունու գալէրեա 144
ամենաէժան պահեստ
միրէլի և հայելիների

[illegible]

Ծախվում են մեծ և փոքր քանակութեամբ:

13

ամ

երս

մա-
ման
ներ
ղես

երի

нъ,

ՑԻ
ճա-
ա-
Ա-
յին

ՈՄ
Կ.
"
"
"
"
"
"
15

րա-
այն-
և
մա-
նք-
Հր-
ղեր-
րով
ու-
. г.
ма-